

7. KONFERENCA UČITELJEV/-IC NARAVOSLOVNIH PREDMETOV – NAK 2023:
**Z ZNANJEM IN RAVNANJEM NASLAVLJAJMO
PODNEBNE SPREMEMBE IN TRAJNOSTNOST**
17. DO 18. APRIL 2023, LAŠKO

Izr. prof. dr. Tomaž Grušovnik,
Pedagoška fakulteta, Univerza na Primorskem
tomaz.grusovnik@pef.upr.si

ETIČNI VIDIK PODNEBNIH SPREMEMB

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE,
PODNEBJE IN ENERGIJO

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

Dogodek delno financira Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo s sredstvi Sklada
za podnebne spremembe, v okviru projekta Podnebni cilji in vsebine v vzgoji in izobraževanju.

CILJI PREDAVANJA:

- Kaj je etika?
- Uvod v okoljsko etiko
- Moralna motivacija in podnebne spremembe

Za etiko so značilne *vrednostne sodbe*

(razlika vrednostne – dejstvene sodbe)

Kaj od naštetega so *vrednostne sodbe*?

A/ Človekova dejavnost bo povzročila podnebne spremembe.

B/ Nujno moramo ukrepati v zvezi s taljenjem polarnega ledu.

C/ Dvig povprečne temperature bo povzročil upadanje kmetijske proizvodnje.

Č/ Letalski izpusti prispevajo k segrevanju ozračja, zato je IPCC odsvetoval počitnikovanje v oddaljenih krajih.

D/ Vožnja z zasebnimi letali je zaradi njihovega okoljskega vpliva nedopustna.

Za etiko so značilne *vrednostne sodbe*
(razlika vrednostne – dejstvene sodbe)

Kaj od naštetega so *vrednostne sodbe*?

A/ Človekova dejavnost bo povzročila podnebne spremembe.

B/ Nujno moramo ukrepati v zvezi s taljenjem polarnega ledu.

C/ Dvig povprečne temperature bo povzročil upadanje kmetijske proizvodnje.

Č/ Letalski izpusti prispevajo k segrevanju ozračja, zato je IPCC odsvetoval počitnikovanje v oddaljenih krajih.

D/ Vožnja z zasebnimi letali je zaradi njihovega okoljskega vpliva nedopustna.

Za etiko so značilne *vrednostne sodbe* (razlika vrednostne – dejstvene sodbe)

*Vrednostne sodbe izražajo prepričanje glede moralne pravilnosti/napačnosti oz. zaželenosti/nezaželenosti česa (ravnanja, pojavov itn.).

*implicitne vrednostne sodbe so tiste, na podlagi katerih lahko neposredno sklepamo na govorčevo prepričanje glede pravilnosti oz. zaželenosti česa.

*dejstvene sodbe govorijo o (nevtralnih) dejstvih.

Za etiko so značilne *vrednostne sodbe*
(razlika vrednostne – dejstvene sodbe)

Kaj od naštetega so *vrednostne sodbe*?

A/ Človekova dejavnost bo povzročila podnebne spremembe.

B/ Nujno moramo ukrepati v zvezi s taljenjem polarnega ledu.

C/ Dvig povprečne temperature bo povzročil upadanje kmetijske proizvodnje.

Č/ Letalski izpusti prispevajo k segrevanju ozračja, zato je IPCC odsvetoval počitnikovanje v oddaljenih krajih.

D/ Vožnja z zasebnimi letali je zaradi njihovega okoljskega vpliva nedopustna.

Besedi „nujno“ in „ukrepati“ nakazujeta govorcevo prepričanje o nezaželenosti pojava

Govorec zgolj poroča o dejstvu, kako drugi mislijo

Govorec je prepričan glede nedopustnosti ravnanja

Vrednostne sodbe predpostavljajo
merilo dobrega/pravičnega ravnanja

ETIKA

* **Normativna** (ne deskriptivna) **veda** (filozofska disciplina), ki se ukvarja z **upravičenjem** človekovega ravnanja glede na dobro/pravično

Veda o dobrem in pravičnem življenju

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

Vrednostne sodbe predpostavljajo
merilo dobrega/pravičnega ravnanja

ETIKA

Ne *kako*
ravnamo,
ampak *zakaj*
moramo tako
ravnati

Ni empirična
veda, njena
metodologija
je *pojmovna*
analiza

* **Normativna** (ne deskriptivna) **veda** (filozofska disciplina), ki
se
ukvarja z **upravičenjem** človekovega ravnanja glede na
dobro/pravično

Veda o dobrem in pravičnem življenju

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

Vrednostne sodbe predpostavljajo
merilo dobrega/pravičnega ravnanja

ETIKA

Ne *kako*
ravnamo,
ampak *zakaj*
moramo tako
ravnati

Ni empirična
veda, njena
metodologija
je *pojmovna*
analiza

* **Normativna** (ne deskriptivna) **veda** (filozofska disciplina), ki
se
ukvarja z **upravičenjem** človekovega ravnanja glede na
dobro/pravično

Veda o dobrem in pravičnem življenju

*etika:

- iz gr. *ethos*, tj. „značaj, obredje,“ preneseno – način življenja

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

NALOGA ETIKE:

Pomaga nam razumeti strukturo naše moralne situacije in posledično omogoči bolj informirano odločanje ter delovanje

NI pa naloga etike odločanje namesto nas - *bistvo človeka je, da je svobodno in s tem tudi odgovorno bitje ...*

*razlika etika – pravo:

ETIKA je hkrati *manj* in *več* od prava:

- Manj zato, ker nima zavezujoče in prisiljujoče moči tako kot pravo:

- Več je zato, ker:

*so zakoni *utemeljeni* na moralnih intuicijah (lahko si zamislimo nemoralne zakone, nemoralna etika pa je oksimoron)

*pokriva bistveno širše področje ravnanja: če je pravo minimalno, je etika maksimalna – zakoni sankcionirajo ali zapovedujejo zgolj tisto ravnanje, za katero je zakonodajalec presodil, da ga je potrebno pravno urediti, etika pa posega v vse pore življenja.

* Pravo je teritorialno in temporalno, etika pa je univerzalna in ni vezana na prostor in čas

Okoljska etika se ukvarja z razširitvijo
moralne odgovornosti onkraj človeka na okolje.

*pri moralni analizi moramo upoštevati sledeče 4 elemente
moralne relacije:

a/ **vršilec** (*kdo* ravnanje izvaja)

b/ **trpnik** (*kdo* ravnanje utrpeva – na koga je ravnanje
usmerjeno)

c/ **dejanje**

č/ **merilo** za moralno presojanje dejanja

1. NALOGA

Analizirajte spodnji opis in določite vršilca, trpnika, dejanje in merilo moralnosti (vseh elementov je lahko več – lahko so različni trpniki, dejanja itn.)

"Izpusti toplogrednih plinov so v zadnjih sto letih postali netrajnostni, saj se zaradi tega segreva ozračje. Dvig povprečnih svetovnih temperatur za tri stopinje pa bi povzročil dvig gladine morja za 70 centimetrov do leta 2100. To morda ne zveni kot velika številka, a bi pomenilo nedopustno izgubo ogromne površine poseljive obale, več sto milijonov ljudi pa bi dobesedno izgubilo tla pod nogami, kar ni pravično, saj mnogi niso prispevali h globalnemu segrevanju. Schielejeve hiše ob morju bi, ne glede na to, kje stojijo, izginile."

Egon Schiele: Hiše ob morju

Foto: Leopold Museum Vir:

<https://www.rtv slo.si/kultura/vizualna-umetnost/nagnjene-slike-na-muzejski-steni-samo-nekaj-stopinj-vec-pomeni-ogromno-razliko/662124> (dostop 27. 3. 2023; besedilo je nekoliko prirejeno!)

1. NALOGA

Analizirajte spodnji opis in določite vršilca, trpnika, dejanje in merilo moralnosti (vseh elementov je lahko več – lahko so različni trpniki, dejanja itn.)

"Izpusti toplogrednih plinov so v zadnjih sto letih postali netrajnostni, saj se zaradi tega segreva ozračje. Dvig povprečnih svetovnih temperatur za tri stopinje pa bi povzročil dvig gladine morja za 70 centimetrov do leta 2100. To morda ne zveni kot velika številka, a bi pomenilo nedopustno izgubo ogromne površine poseljive obale, več sto milijonov ljudi pa bi dobesedno izgubilo tla pod nogami, kar ni pravično, saj mnogi niso prispevali h globalnemu segrevanju. Schielejeve hiše ob morju bi, ne glede na to, kje stojijo, izginile."

Egon Schiele: Hiše ob morju

Foto: Leopold Museum Vir:

<https://www.rtv slo.si/kultura/vizualna-umetnost/nagnjene-slike-na-muzejski-steni-samo-nekaj-stopinj-vec-pomeni-ogromno-razliko/662124> (dostop 27. 3. 2023; besedilo je nekoliko prirejeno!)

Vršilec = človek

**Trpnik = človek
(poseljiva obala, milijoni ljudi)**

Dejanje = izpusti toplogrednih plinov

**Merilo ravnanja = teorija pravičnosti
(*suum quique = vsakomur svoje*)**

Murray Bookchin in *Socialna ekologija*

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

2. NALOGA

Analizirajte spodnji opis in določite vršilca, trpnika, dejanje in merilo moralnosti (vseh elementov je lahko več – lahko so različni trpniki, dejanja itn.). Poskusite opis spremeniti tako, da bo vseboval etične trditve in še posebej premislite o tem, kaj vse je v njem zajeto kot moralni trpnik.

"Dvig povprečne svetovne temperature za 4 stopinje do leta 2100 bi lahko pomenil konec Benetk, kot jih poznamo in kot so upodobljene na delu Marie Egner. Dvig temperature že zdaj povzroča pogostejše in manj predvidljivo deževje in poplave. Če ne bomo dosegli svojih okoljskih ciljev, bi upodobljeni motiv lahko v celoti izginil – in z njim, cele Benetke."

Marie Egner, Motiv iz Benetk, ok. 1890 (nagnjena za 4 stopinje)
Foto: Leopold Museum

Vir: <https://www.rtv slo.si/kultura/vizualna-umetnost/nagnjene-slike-na-muzejski-steni-samo-nekaj-stopinj-vec-pomeni-ogromno-razliko/662124> (dostop 27. 3. 2023)

2. NALOGA

Analizirajte spodnji opis in določite vršilca, trpnika, dejanje in merilo moralnosti (vseh elementov je lahko več – lahko so različni trpniki, dejanja itn.). Poskusite opis spremeniti tako, da bo vseboval etične trditve in še posebej premislite o tem, kaj vse je v njem zajeto kot moralni trpnik.

"Dvig povprečne svetovne temperature za 4 stopinje do leta 2100 bi lahko pomenil konec Benetk, kot jih poznamo in kot so upodobljene na delu Marie Egner. Dvig temperature že zdaj povzroča pogostejše in manj predvidljivo deževje in poplave. Če ne bomo dosegli svojih okoljskih ciljev, bi upodobljeni motiv lahko v celoti izginil – in z njim, cele Benetke."

Marie Egner, Motiv iz Benetk, ok. 1890 (nagnjena za 4 stopinje)
Foto: Leopold Museum

Vir: <https://www.rtv slo.si/kultura/vizualna-umetnost/nagnjene-slike-na-muzejski-steni-samo-nekaj-stopinj-vec-pomeni-ogromno-razliko/662124> (dostop 27. 3. 2023)

Vršilec = ? (implicitno človek – drugi del odstavka – „če ne bomo ...“ implicira „nas“)

Trpnik = „Benetke“
(ljudje in kulturna dediščina)

Dejanje

Dejanje = povzročanje segrevanja ozračja

Merilo = škodovanje ljudem (tudi uničevanje kulturne dediščine)?

3. NALOGA

Spremenite spodnji zapis na smotrni način tako, da bo vseboval moralne sodbe in pojasnite, koga ste predpostavili kot vršilca, koga kot trpnika, kaj kot dejanje in kaj kot merilo moralnosti (lahko je več elementov, npr. več dejanj, več trpnikov itn.)

Gustave Courbet, Pokrajina, 1866, nagnjena za 5 stopinj. **Dvig povprečne svetovne temperature za 5 stopinj do leta 2100 bi pomenil, da bi pečine ob obali Normandije, ki jih je upodobil Courbet, skoraj izginile. Ta čudoviti naravni prizor je že zdaj ogrožen. Dviganje gladine morja in močno deževje bi ne samo z obale pregnala milijone ljudi, že zdaj namreč povzročata krušenje teh osupljivih pečin.**

Foto: Leopold Museum

Vir: <https://www.rtv slo.si/kultura/vizualna-umetnost/nagnjene-slike-na-muzejski-steni-samo-nekaj-stopinj-vec-pomeni-ogromno-razliko/662124> (dostop 27. 3. 2023)

3. NALOGA

Spremenite spodnji zapis na smotrni način tako, da bo vseboval moralne sodbe in pojasnite, koga ste predpostavili kot vršilca, koga kot trpnika, kaj kot dejanje in kaj kot merilo moralnosti (lahko je več elementov, npr. več dejanj, več trpnikov itn.)

Gustave Courbet, Pokrajina, 1866, nagnjena za 5 stopinj.
Dvig povprečne svetovne temperature za 5 stopinj do leta 2100 bi pomenil, da bi pečine ob obali Normandije, ki jih je upodobil Courbet, skoraj izginile. Ta čudoviti naravni prizor je že zdaj ogrožen. Dviganje gladine morja in močno deževje bi ne samo z obale pregnala milijone ljudi, že zdaj namreč povzročata krušenje teh osupljivih pečin.

Foto: Leopold Museum

Arne Naess: *globoka ekologija*

- ***biocentrizem** (namesto antropocentrizma)
- ***intrinzična vrednost** (namesto zgolj instrumentalne „poseljiva“ obala ...)

Razlika *plitka* in *globoka* ekologija ...

Vršilec = ? (implicitno človek; vendar na to *ne moremo* sklepati zgolj na podlagi odstavka (morda na podlagi konteksta izjave – razstava ...))

Trpnik = ljudje *in* pečine

Dejanje = ? (implicitno izpust toplogrednih plinov)

Merilo = škodovanje ljudem in uničevanje naravne lepote

Aldo Leopold: *deželska etika*
moralno je to, kar prispeva k lepoti, stabilnosti in integriteti biotske skupnosti

4. NALOGA

Analizirajte spodnji odlomek v navezavi na fotografijo. Kakšno moralno ravnanje je v njem implicirano, kdo je vršilec, kdo trpnik, kaj dejanje in kaj merilo njegove presoje? (Bodite posebej pozorni na razmerje med fotografijo in opisom)

"Volkswagnov škandal z emisijami, včasih znan kot Dieselgate ali Emissionsgate, se je začel septembra 2015, ko je ameriška Agencija za varstvo okolja (EPA) nemškemu avtomobilskemu proizvajalcu Volkswagen Group izdala obvestilo o kršitvi zakona o čistem zraku. Agencija je ugotovila, da je Volkswagen namerno programiral dizelske motorje s turbinskim polnilnikom z neposrednim vbrizgavanjem (TDI) tako, da so se kontrole emisij aktivirale le med laboratorijskim testiranjem emisij, zaradi česar so vozila med predpisanim testiranjem dosegala ameriške standarde za NOx. Vendar pa so vozila med vožnjo v realnem okolju izpuščala do 40-krat več NOx. Volkswagen je to programsko opremo namestil v približno 11 milijonov avtomobilov po vsem svetu, vključno s 500 000 v ZDA, v modelnih letih od 2009 do 2015. Agencija EPA je septembra 2015 objavila, da je Volkswagen z namestitvijo nezakonite programske opreme v svoja dizelska vozila kršil zakon o čistem zraku."

vir: https://en.wikipedia.org/wiki/Volkswagen_emissions_scandal
(dostop 28. 3. 2023)

4. NALOGA

Analizirajte spodnji odlomek v navezavi na fotografijo. Kakšno moralno ravnanje je v njem implicirano, kdo je vršilec, kdo trpnik, kaj dejanje in kaj merilo njegove presoje? (Bodite posebej pozorni na razmerje med fotografijo in opisom)

"Volkswagnov škandal z emisijami, včasih znan kot Dieselgate ali Emissionsgate, se je začel septembra 2015, ko je ameriška Agencija za varstvo okolja (EPA) nemškemu avtomobilskemu proizvajalcu Volkswagen Group izdala obvestilo o kršitvi zakona o čistem zraku. Agencija je ugotovila, da je Volkswagen namerno programiral dizelske motorje s turbinskim polnilnikom z neposrednim vbrizgavanjem (TDI) tako, da so se kontrole emisij aktivirale le med laboratorijskim testiranjem emisij, zaradi česar so vozila med predpisanim testiranjem dosegala ameriške standarde za NOx. Vendar pa so vozila med vožnjo v realnem okolju izpuščala do 40-krat več NOx. Volkswagen je to programsko opremo namestil v približno 11 milijonov avtomobilov po vsem svetu, vključno s 500 000 v ZDA, v modelnih letih od 2009 do 2015. Agencija EPA je septembra 2015 objavila, da je Volkswagen z namestitvijo nezakonite programske opreme v svoja dizelska vozila kršil zakon o čistem zraku."

vir: https://en.wikipedia.org/wiki/Volkswagen_emissions_scandal
(dostop 28. 3. 2023)

Vršilec = Volkswagen

Trpnik = inšpektorji (implicirani tudi kupci?)

Dejanje = kršenje zakona

Merilo = zakonitost

Primer *ideologije* (greenwashing)

Ideologija = nabor idej, ki nam omogoča, da ohranjamo neenakosti (da „upravičeno“ povzročamo škodo)

Okoljsko zanikanje – kognitivna disonanca

- a/ dolgo življenje je zaželeno
- b/ kajenje skrajšuje življenje
- c/ kadim

misli a, b in c so v konfliktu, zato bo oseba, da ta konflikt odstrani; to pa lahko naredi na sledeč način:

1. zamenja misel c/ - preneha kaditi (toda to je naporno!)
2. zanika misel b/ npr.: »Poznam osebo, ki je skladila dve škatli cigaret na dan, pa je dočkala 85 let!«
3. zanika misel a/ – npr.: YOLO: »Kaj mi pomaga dolgo življenje, če pa v njem ne uživam (bolje leto dni kot lev kot deset let kot ovca).«
4. vstavi novo misel d/ – a, b, in c držijo, TODA: »kajenje mi pomaga pri koncentraciji in zdaj smo ravno v času izpitov – ne morem si privoščiti, da bi zdaj nehal kaditi! (manjše zlo).«

Okoljsko zanikanje – kognitivna disonanca

- a/ izpust toplogrednih plinov povzroča podnebne spremembe
- b/ letala bistveno prispevajo k izpustu toplogrednih plinov
- c/ na počitnice grem z letalom

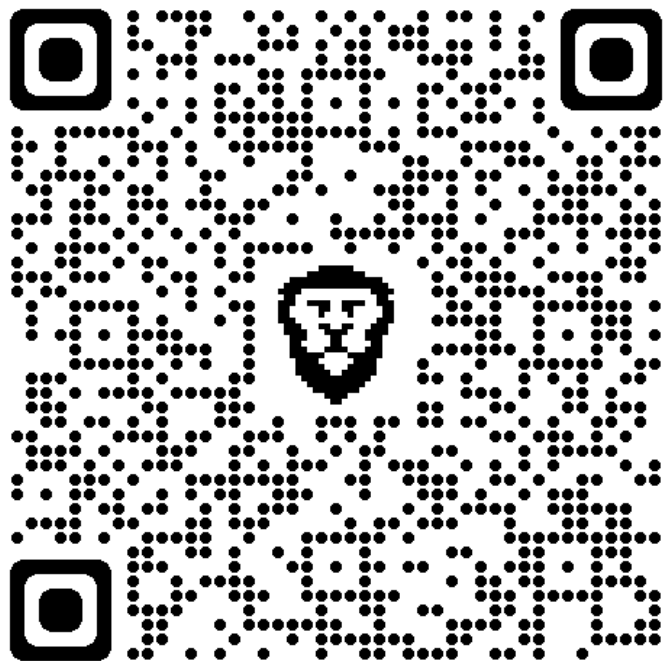
misli a, b in c so v konfliktu, zato bo oseba motivirana, da ta konflikt odstrani; to pa lahko naredi na sledeč način:

1. zamenja misel c/ - ne grem na počitnice z letalom (toda to je naporno!)
2. zanika misel b/ npr.: »Ah, druge stvari še bistveno bolj prispevajo k izpustu toplogrednih plinov«
3. zanika misel a/ – »Ni res, da so izpusti krivi za podnebne spremembe – tega se ne da napovedati, to so cikli ...«
4. vstavi novo misel d/ – a, b, in c držijo, TODA: »če se zgolj jaz odpovem, to ne prispeva k ničemer« - „Nujno rabim počitnice, da bom potem delal za okolje“, „ ... „

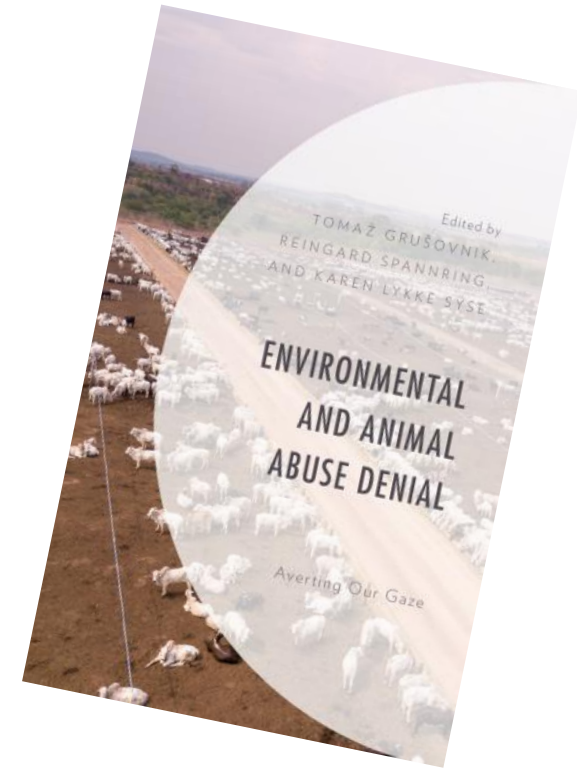
In še veliko več ... v knjižici
Osnove okoljske etike

http://www.danfilozofije.net/wp-content/uploads/2021/11/SDF2021_OSNOVE-OKOLJSKE-ETIKE_e-knjizica.pdf

Environmental and Animal Abuse Denial –

<https://rowman.com/ISBN/9781793610461/Environmental-and-Animal-Abuse-Denial-Averting-Our-Gaze>

HVALA ZA POZORNOST!

Izr. prof. dr. Tomaž Grušovnik,
Pedagoška fakulteta, Univerza na Primorskem
tomaz.grusovnik@pef.upr.si

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

